

Sprawni w prawie

Konstytucyjnoprawne uwarunkowania
sytuacji osób z niepełnosprawnością intelektualną

Łukasz Guza

Zeszyt nr 1

© Copyright by PSOUU 2006

ISBN 83-60105-21-9

Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób
z Upośledzeniem Umysłowym
ul. Głogowa 2 b
02-639 Warszawa
tel.: 0-22 848-82-60, 0-22 646-03-14
fax: 0-22 848-61-62
e-mail: zg@psouu.org.pl
www.psouu.org.pl

Zeszyt nr 1 wchodzi w skład serii pt. „*Sprawni w prawie*”.

Redaktor serii: Jarosław Kamiński

Projekt okładki: Cezary Sotek

Skład i druk: Daniel Jakoniuk, DG-GRAF Warszawa

Publikacja jest dofinansowana przez
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Łukasz Guza

Sprawni w prawie

Zeszyt nr 1

Konstytucyjnoprawne uwarunkowania sytuacji osób z niepełnosprawnością intelektualną

Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym

Warszawa 2006

Wstęp

W Państwa ręce Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym oddaje pierwszy zeszyt z serii „Sprawni w prawie”, przygotowanej w ramach programu PARTNER współfinansowanego przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Celem naszego wydawnictwa jest przybliżenie wiedzy na temat praw osób z niepełnosprawnością intelektualną jakie gwarantuje im polski i międzynarodowy porządek prawny. Brak należytej znajomości przepisów o uprawnieniach tychże osób, zarówno wśród samych niepełnosprawnych, ich rodzin jak instytucji świadczących im pomoc, uniemożliwia skuteczną integrację społeczną i zawodową osób z niepełnosprawnością intelektualną. Dodatkowo polskie ustawodawstwo zawiera szereg unormowań, które zapewniają niepełnosprawnym różnorodne wsparcie, począwszy od refundacji materiałów medycznych po dofinansowania do wynagrodzeń niepełnosprawnych pracowników.

W każdym kolejnym numerze wydawnictwa „Sprawni w prawie” będziemy Państwu przybliżać unormowania dotyczące osób z niepełnosprawnością intelektualną zawarte w poszczególnych dziedzinach prawa. W pierwszym numerze przedstawimy najważniejsze przepisy prawa konstytucyjnego oraz prawa międzynarodowego publicznego. Kolejne numery będą poświęcone poszczególnym gałęziom prawa, w tym m.in. prawa cywilnego, w tym niezwykle ważną dla osób z niepełnosprawnością intelektualną kwestię zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnej, ponadto w poszczególnych numerach znajdą się kwestie związane z zatrudnianiem osób z niepełnosprawnością intelektualną, rodzajami świadczeń jakie przysługują tymże osobom, będą również numery poświęcone prawu i funduszom europejskim. Przedstawiona zostanie również sytuacja osób niepełnosprawnych w systemach prawnych innych wybranych państw świata.

Na zakończenie chcielibyśmy zapewnić, że nasze wydawnictwo dotyczy nie tylko problemów osób z niepełnosprawnością intelektualną, ale wszystkich tych, którzy żyją i funkcjonują z jakąkolwiek niepełnosprawnością. Mamy nadzieję, że dzięki „Sprawnym w prawie” pomoc świadczona takim osobom będzie bardziej wydajna i łatwiejsza.

Osoba niepełnosprawna w *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*

Uchwalona w 1997 roku *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* zapewnia wszystkim obywatelom RP prawo do życia w demokratycznym kraju, w którym przestrzega się porządku prawnego ustanowionego na podstawie ustaw. Dla osób niepełnosprawnych ochrona podstawowych praw jednostki i zawarty w ustawie zasadniczej zakaz dyskryminacji mają fundamentalne znaczenie w procesie ich integracji zawodowej i społecznej. Zgodnie z art. 30 *Konstytucji* przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych. Równość wobec prawa, czyli jednakowe traktowanie osób, które znalazły się w tej samej sytuacji faktycznej i prawnej, stanowi podstawową wartość polskiego porządku prawnego. To także reguła kształtowania pozycji jednostki wobec państwa oraz zasada wyznaczająca relacje między obywatelami RP. Nakaz równego traktowania i zakaz dyskryminacji stanowią odwrotność tej samej zasady.

„Jakkolwiek dyskryminacja jest zabroniona”

Zgodnie z art. 32 *Konstytucji*, nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. Wszystkie osoby mają być traktowane równo bez zachowań dyskryminujących bądź też faworyzujących. Jednakże dopuszcza się pewnego rodzaju dyskryminację pozytywną, która ma polegać na preferowaniu pewnych grup (np. niepełnosprawnych) celem doprowadzenia do ich faktycznej równości. W przypadku osób niepełnosprawnych preferencje te mogą polegać np. na dofinansowaniu z publicznych środków zatrudnienia tychże osób. Działanie takie choć z pozoru powoduje dyskryminację innych grup społecznych (np. bezrobotnych osób pełnosprawnych, których zatrudnienie nie jest dotowane), nie może być uznane za sprzeczne z zasadą równości wobec prawa. W podanym przykładzie celem przepisów nie jest bowiem faworyzowanie jednej grupy (niepełnosprawnych), ale skuteczna likwidacja utrudnień i rzeczywistej nierówności jaką niesie ze sobą niepełnosprawność. Różnicowanie nabiera charakteru dyskryminacji dopiero wówczas, gdy nie jest ono uzasadnione.

Dyskryminacja na rynku prac

Spśród 2,8 mln osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym pracuje tylko 447 tys. Zatrudnienia tychże osób nie wspierają także instytucje publiczne. Tylko 1,2% ogółu ich pracowników stanowią osoby niepełnosprawne, a osoby z niepełnosprawnością intelektualną stanowią znikomy procent w ramach tejszej grupy.

Dyskryminacja w edukacji

Do potrzeb niepełnosprawnych nie jest dostosowany wciąż polski system oświaty. O tym do jakiej placówki edukacyjnej trafią niepełnosprawne dzieci decydują najczęściej poradnie psychologiczno-pedagogiczne, choć ostateczna decyzja zawsze należy do rodziców. Instytucje te zbyt często orzekają o potrzebie nauczania indywidualnego, które jest wygodne dla samorządu (nie trzeba organizować dojazdu dzieci do szkół, tworzyć szkół specjalnych lub klas integracyjnych, a nauczyciele mogą w ten sposób "dopełnić" sobie etat), ale niekoniecznie dla samych podopiecznych, którzy uczą się znacznie krócej i tracą kontakt z rówieśnikami i światem zewnętrznym. Dostępu do kształcenia specjalnego lub integracyjnego pozbawione są w szczególności dzieci z małych miejscowości i wsi. Dyskryminowani są także wciąż niepełnosprawni studenci, bowiem nie każda uczelnia wyższa zapewnia np. dostęp do bibliotek multimedialnych (np. dla osób niewidomych) lub jest pozbawiona barier architektonicznych. W zasadzie tylko w największych tego typu placówkach funkcjonuje instytucja pełnomocnika rektora ds. osób niepełnosprawnych.

Inne formy dyskryminacji

Wszystkie osoby niepełnosprawne mają także zasadnicze trudności w uczestniczeniu w życiu publicznym, w korzystaniu z dóbr kultury, w dostępie do komunikacji. Nawet sala posiedzeń plenarnych polskiego Sejmu nie jest przystosowana do udziału w posiedzeniach osób niepełnosprawnych.

Szczególna ochrona

Dla osób niepełnosprawnych kluczowe znaczenie posiada także art. 69 *Konstytucji*, zgodnie z którym **osobom niepełnosprawnym władze publiczne udzielają, zgodnie z ustawą, pomocy w zabezpieczaniu egzystencji, przysposobieniu do pracy oraz komunikacji społecznej**. Za niepełnosprawną uważa się taką osobę, której stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy trwałe lub okresowo utrudnia, ogranicza bądź uniemożliwia wypełnianie ról społecznych. Pod pojęciem wypełniania takich ról należy rozumieć przede wszystkim możliwość:

- podjęcia edukacji;
- podjęcia zatrudnienia;
- założenia rodziny;
- pełnego uczestnictwa w życiu społecznym (np. uczestnictwa w stowarzyszeniach, spółdzielniach, związkach zawodowych, partiach politycznych).

Władze publiczne mają obowiązek zapewnić wszystkim osobom niepełnosprawnym takie warunki i wsparcie, aby wypełnianie tychże ról było możliwie najwyższe. Wsparcie takie może polegać przede wszystkim na:

- uchwalaniu prawa, które nie tylko nie dyskryminuje, ale także zapewnia niepełnosprawnym integrację społeczną (np. zakazana jest budowa obiektów, które nie są dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych – niestety przepisy te nie są stosowane w praktyce, co powoduje, że w Polsce powstają budynki użyteczności publicznej z architektonicznymi barierami);
- dotowaniu lub wspieraniu w inny sposób zatrudnienia osób niepełnosprawnych (zwłaszcza na otwartym rynku pracy) oraz innych form rehabilitacji zawodowej i społecznej (np. wdrażanie zatrudnienia wspomaganego, szkolnictwa integracyjnego);
- **prowadzeniu kampanii społecznych, które zmienią obecny sposób postrzegania osób niepełnosprawnych (np. na zasadach Deklaracji Madryckiej);**
- zapewnieniu osobom niepełnosprawnym egzystencji zgodnie z konstytucyjnym prawem do godnego życia (chodzi np. o możliwość otrzymania renty z tytułu niepełnosprawności).

Umocowany konstytucyjnie zakaz dyskryminacji osób niepełnosprawnych oraz obowiązek udzielania pomocy takim osobom znalazł odzwierciedlenie we wszystkich niemalże gałęziach polskiego porządku prawnego.

Karta Praw Osób Niepełnosprawnych

W dniu 1 sierpnia 1997 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwalił *Kartę Praw Osób Niepełnosprawnych*. Dokument ten miał zagwarantować osobom niepełnosprawnym podstawowe prawa przysługujące wszystkim obywatelom, zapobiegać ich dyskryminacji oraz określić cele i zasady pozostałych aktów normatywnych, tworzonych z myślą o takich osobach. Niestety w opiniach polityków i organizacji zrzeszających niepełnosprawnych Karta nie spełnia takiej roli. Wynika to przede wszystkim z faktu jej przyjęcia jako uchwały Sejmu. Ta forma prawna, w przeciwieństwie do ustawy, nie posiada mocy obowiązującej, co oznacza, że nie można powoływać się na nią w przypadku łamania praw osób niepełnosprawnych lub ich dyskryminacji. Karta pozostaje więc jedynie zbiorem deklaracji ustawodawcy, która nie miała większego wpływu ani na działalność legislacyjną dotyczącą praw osób niepełnosprawnych ani przestrzegania już istniejących unormowań antydyskryminacyjnych.

Zgodnie z *Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych* niezależne życie i zakaz dyskryminacji osób niepełnosprawnych oznacza w szczególności prawo do:

- 1) dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym,

- 2) dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także do świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny,
- 3) dostępu do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną,
- 4) nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej,
- 5) pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych,
- 6) pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz do korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga - prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych,
- 7) zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględnienia tych kosztów w systemie podatkowym,
- 8) życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym:
  - dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej,
  - swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu,
  - dostępu do informacji,
  - możliwości komunikacji międzyludzkiej,
- 9) posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszelkich projektów aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych,
- 10) pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb.

Osoby niepełnosprawne w prawie międzynarodowym

Osoby niepełnosprawne korzystają z uprawnień, przysługujących wszystkim jednostkom na podstawie aktów prawa międzynarodowego i krajowego.

Międzynarodowe regulacje prawne dotyczące problemów, jakie niesie ze sobą niepełnosprawność, pojawiły się w aktach między państwowych dopiero po II wojnie światowej. Kluczową rolę w tym procesie odegrało powstanie Organizacji Narodów Zjednoczonych w 1945 roku. Instytucja ta od początku swego istnienia dążyła do poprawy warunków życia osób niepełnosprawnych. Główne zasady działalności Narodów Zjednoczonych, zawarte w **Karcie Narodów Zjednoczonych, Uniwersalnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowych Paktach Praw Człowieka** potwierdzały prawo osób niepełnosprawnych do korzystania z praw obywatelskich, politycznych, socjalnych i kulturalnych na równi z osobami pełnosprawnymi. W pierwszych latach funkcjonowania ONZ, instytucja ta prowadziła wśród państw członkowskich wiele

programów promujących działania na rzecz osób niepełnosprawnych oraz ich rehabilitacji poprzez: misje doradcze, szkolenia personelu czy tworzenie centrów rehabilitacji. W 1971 r.

Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych przyjęło **Deklarację Praw Osób z Upośledzeniem Umysłowym**, która potwierdziła, że niepełnosprawność intelektualna nie może być powodem ich dyskryminacji, zarówno w porządku prawnym (dokument ten poruszał m.in. kwestię nadużyć przy ubezwłasnowolnieniu), jak i w procesie rehabilitacji zawodowej, czy też społecznej. Jednocześnie deklaracja potwierdziła przysługujące tymże osobom szczególne prawa związane z ich potrzebami w dziedzinie medycznej, edukacyjnej i socjalnej.

W 1975 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło **Deklarację Praw Osób Niepełnosprawnych**, która proklamowała równość praw obywatelskich i politycznych dla tychże osób. Akt ten przewidywał prawo do opieki medycznej i psychologicznej oraz leczenia funkcjonalnego, obejmującego zaopatrzenie w sprzęt protetyczny i ortopedyczny, prawo do medycznej i społecznej rehabilitacji, oświaty, szkolenia zawodowego, środków pomocniczych, doradztwa, pośrednictwa pracy oraz innych usług, które umożliwią im pełny rozwój uzdolnień i umiejętności oraz przyspieszą proces ich społecznej integracji lub reintegracji. Ważne znaczenie miało także proklamowanie prawa takich osób do uzyskania i utrzymania zatrudnienia lub podjęcia pożytecznego, produktywnego i opłacalnego zajęcia, a także do członkostwa w związkach zawodowych.

Przewidziano ponadto konieczność uwzględnienia specjalnych potrzeb osób niepełnosprawnych na każdym etapie planowania rozwoju społecznego i ekonomicznego. Oznacza to, że również proces tworzenia prawa powinien uwzględniać problemy tych osób. Deklaracja zawierała również zapisy odnoszące się do całkowitego zakazu dyskryminacji, poniżania lub degradacji osoby niepełnosprawnej w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym. Aby mogła ona bronić swoich praw ustawodawstwo krajowe powinno zapewniać im możliwość korzystania z fachowej pomocy prawnej.

Jednakże obydwie deklaracje nie mają niestety charakteru wiążącego, ze względu na fakt, iż nie są one aktami prawnymi wiążącymi państwa członkowskie.

W 1976 r. Zgromadzenie Ogólne proklamowało 1981 rok **Międzynarodowym Rokiem Osób Niepełnosprawnych**. Najważniejszym skutkiem działań podjętych w tym roku było przyjęcie przez ZO ONZ Światowego Programu Działania na rzecz Osób Niepełnosprawnych (rezolucja 37/52 z 3.XII.1982 r.). Jej postanowienia miały zostać wprowadzone w trakcie **Dekady Osób Niepełnosprawnych** (1983 - 1992), która została zakończona uchwaleniem **Standardowych Zasad Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych**. Jest to jeden z najważniejszych dokumentów zawierający prawa osób niepełnosprawnych. Choć Zasad nie są prawnie wiążące, miały się one stać międzynarodowym prawem zwyczajowym, które stanowiłoby silne zobowiązanie moralne i polityczne dla rządów państw członkowskich ONZ do podejmowania działań w celu wyrównywania szans osób niepełnosprawnych. *Celem Standardowych Zasad Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych jest zagwarantowanie niepełno-*

sprawnym chłopcom, dziewczętom, kobietom i mężczyznom, jako członkom swoich społeczności, możliwości korzystania z tych samych praw i obowiązków, jakie przysługują pozostałym obywatelom. We wszystkich społeczeństwach świata wciąż istnieją przeszkody uniemożliwiające osobom niepełnosprawnym korzystanie z ich praw i wolności oraz utrudniające im pełne uczestnictwo w życiu społecznym. Na państwach członkowskich ONZ spoczywa odpowiedzialność za podejmowanie odpowiednich działań w celu usunięcia tych przeszkód. w procesie tym osoby niepełnosprawne i ich organizacje powinny odgrywać aktywną rolę jako partnerzy.

Wyrównanie szans osobom niepełnosprawnym jest zasadniczym wkładem w ogólnoswiatowy wysiłek mobilizowania zasobów ludzkich. Trzeba zwrócić szczególną uwagę na takie grupy społeczne jak kobiety, dzieci, osoby starsze, osoby ubogie, pracownicy migrujący, osoby o podwójnych lub sprzężonych kalectwach, tubylcy i mniejszości etniczne. Ponadto jest wielu niepełnosprawnych uchodźców, których szczególne potrzeby wymagają specjalnej uwagi.

Odrębne unormowania dotyczące rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zawiera, uchwalona przez Radę Europy, **Europejska Karta Społeczna** z dnia 18 października 1961 r., zrewidowana w dniu 3 maja 1996 r. Zgodnie z art. 15 Karty:

W celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym, bez względu na ich wiek, charakter i przyczynę niepełnosprawności, skutecznego wykonywania prawa do samodzielności, integracji społecznej i do udziału w życiu wspólnoty, państwa zobowiązały się:

- 1. podjąć konieczne środki w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym poradnictwa, kształcenia i szkolenia zawodowego w ramach powszechnie obowiązujących uregulowań zawsze, gdy jest to możliwe lub, jeżeli nie ma takiej możliwości, w ramach wyspecjalizowanych instytucji publicznych lub prywatnych;*
- 2. popierać ich dostęp do zatrudnienia w drodze wszelkich środków mogących zachęcać pracodawców do zatrudniania lub utrzymywania w zatrudnieniu osób niepełnosprawnych w zwykłym środowisku pracy oraz do dostosowywania warunków pracy do potrzeb tych osób lub, w przypadku braku możliwości ze względu na niepełnosprawność, w drodze dostosowywania lub tworzenia miejsc pracy chronionej, odpowiednio do stopnia niepełnosprawności. Środki te mogą usprawiedliwiać, w niektórych przypadkach, odwoływanie się do wyspecjalizowanych służb pośrednictwa pracy oraz do innych służb wsparcia;*
- 3. popierać ich pełną integrację i pełny udział w życiu wspólnoty, szczególnie w drodze środków, w tym pomocy technicznej, mających na celu pokonywanie przeszkód w porozumiewaniu się i przemieszczaniu się oraz poprzez umożliwianie im korzystania ze środków transportu, mieszkań, działalności kulturalnej i rozrywki.*

Dokumentem o fundamentalnym znaczeniu dla osób niepełnosprawnych jest także *Deklaracja Madrycka*, przyjęta przez Europejski Kongres na Rzecz Osób Niepełnosprawnych (20-24 marca 2002 r.). Jej główną ideą jest wzmocnienie ich umiejętności sprawowania kontroli nad własnym życiem. „Stare podejście oparte głównie na litości i akcentowaniu bezradności osób

niepełnosprawnych jest już obecnie nie do przyjęcia. Działania skoncentrowane na takim rehabilitowaniu jednostki, by "pasowała" do społeczeństwa zastępowane są stopniowo ogólną filozofią przekształcania społeczeństwa tak, by włączało ono i przystosowywało się do potrzeb wszystkich ludzi, w tym i osób z niepełnosprawnościami" – czytamy w punkcie 2 deklaracji. Inne postrzeganie osób niepełnosprawnych, a co za tym idzie inna jakość ich życia, ma nastąpić dzięki realizacji opracowanej w deklaracji wizji nowoczesnej rehabilitacji. Zgodnie z nią należy odejść:

- *od traktowania osób niepełnosprawnych jako przedmiotu działań charytatywnych*
- *do postrzegania ich jako osób obdarzonych prawami;*
- *od traktowania osób niepełnosprawnych jako pacjentów*
- *do postrzegania ich jako konsumentów i niezależnych obywateli;*
- *od sytuacji, w której profesjonaliści podejmują decyzje w imieniu osób niepełnosprawnych*
- *do sytuacji, w której same osoby niepełnosprawne podejmują niezależne decyzje i biorą odpowiedzialność za sprawy, które ich dotyczą;*
- *od koncentrowania się na indywidualnych uszkodzeniach i zaburzeniach*
- *do usuwania barier, rewidowania norm społecznych, polityki i wzorców kulturowych oraz promowania wspierającego i dostępnego środowiska;*
- *od określania ludzi mianem zależnych lub nie nadających się do pracy*
- *do podkreślania ich uzdolnień i tworzenia aktywnych form wspierania;*
- *od tworzenia warunków ekonomicznych i społecznych dla niewielkiej garstki*
- *do kreowania przyjaznego, elastycznego świata dla wszystkich;*
- *od niepotrzebnej segregacji w edukacji, zatrudnieniu i innych sferach życia*
- *do integrowania osób niepełnosprawnych w normalny nurt życia*
- *od ograniczenia polityki wobec osób niepełnosprawnych do kompetencji specjalnych ministerstw*
- *do włączenia polityki wobec osób niepełnosprawnych w całość zadań, za które odpowiedzialność ponosi cały rząd.*

Realizacja omawianych punktów ma doprowadzić do powstania społeczeństwa włączającego wszystkich obywateli do życia społecznego. Proces taki nastąpi, jeśli m.in. do porządków prawnych poszczególnych państw wprowadzone zostaną przepisy antydyskryminacyjne, powstaną służby i usługi wspierające ich w codziennym życiu, pomoc otrzymają nie tylko niepełnosprawni ale także ich rodzina oraz promowany będzie dostęp tychże osób do zatrudnienia.

Ustawa o rehabilitacji i zatrudnianiu osób niepełnosprawnych

Podstawowym aktem prawnym regulującym sytuację niepełnosprawnych w Polsce jest ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku *o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* (Dz.U. z 1997 r., Nr 123, poz. 776 z późn. zm.).

Rehabilitacja zawodowa i społeczna

Głównym celem obowiązywania wspomnianej ustawy jest rehabilitacja osób niepełnosprawnych, czyli zespół działań, w szczególności organizacyjnych, leczniczych, psychologicznych, technicznych, szkoleniowych, edukacyjnych i społecznych, zmierzających do osiągnięcia (przy aktywnym uczestnictwie tych osób) możliwie najwyższego poziomu ich funkcjonowania, jakości życia i integracji społecznej. Ustawa rozróżnia rehabilitację zawodową i społeczną. Pierwsza z nich ma ułatwić osobie niepełnosprawnej uzyskanie i utrzymanie odpowiedniego zatrudnienia i awansu zawodowego przez umożliwienie jej korzystania z poradnictwa zawodowego, szkolenia zawodowego i pośrednictwa pracy. Natomiast rehabilitacja społeczna ma na celu umożliwianie osobom niepełnosprawnym uczestnictwa w życiu społecznym, czyli m.in. umożliwienie komunikacji międzyludzkiej, likwidację barier (nie tylko architektonicznych, ale np. także w podjęciu edukacji, dostępie do informacji) możliwość uczestnictwa w warsztatach terapii zajęciowej, turnusach rehabilitacyjnych, a przede wszystkim zmianę mentalności społeczeństwa, tak aby osoby niepełnosprawne mogły w nim normalnie funkcjonować.

Orzecznictwo o niepełnosprawności

Ustawa ustala trzy stopnie niepełnosprawności:

- 1) znaczny,
- 2) umiarkowany,
- 3) lekki.

Orzeczenie ustalające stopień niepełnosprawności stanowi podstawę do przyznania ulg i uprawnień (m.in. decyduje o wysokości dofinansowań do wynagrodzeń niepełnosprawnych pracowników) i jest wydawane przez powiatowy zespół ds. orzekania o niepełnosprawności (wojewódzkie zespoły funkcjonują jako instancja odwoławcza). Instytucje te powołuje starosta (wojewoda). Zespoły orzekają na wniosek osoby zainteresowanej, jej przedstawiciela ustawowego albo na wniosek ośrodka pomocy społecznej (ale tylko za ich zgodą). Dodatkowe OPS mogą uczestniczyć na prawach strony w sprawach, w których orzekają powiatowe zespoły.

Nadzór nad orzekaniem sprawuje pełnomocnik rządu ds. osób niepełnosprawnych, zaś bezpośrednią kontrolę – wojewodowie. Omówiony system orzecznictwa dotyczy orzekania na cele pozarentowe (np. w celu uzyskania karty parkingowej, w celu uzyskania zgody na uczestnictwo w warsztatach terapii zajęciowej, turnusach rehabilitacyjnych itp.).

Instytucje wsparcia

Organami, które ustawa zobowiązuje do prowadzenia polityki wspierania, koordynacji i nadzoru nad procesem rehabilitacji i zatrudniania osób niepełnosprawnych jest Pełnomocnik Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych i Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON). Krajowa Rada Konsultacyjna ds. Osób Niepełnosprawnych przy Pełnomocniku jest społecznym ciałem doradczym.

Zadaniem Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych jest udzielanie wsparcia finansowego zarówno pracodawcom zatrudniającym osoby niepełnosprawne, jak i uczestnikom programów zatwierdzonych przez Radę Nadzorczą Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, służących rehabilitacji społecznej i zawodowej. Zadaniem Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych jest także realizacja programów na rzecz osób niepełnosprawnych, wspieranych ze środków pomocowych Unii Europejskiej przewidzianych do wdrożenia w danym roku. W celu realizacji wymienionych zadań, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych może udzielać dotacji, pożyczek oraz finansować odsetki od kredytów udzielonych projektodawcom na realizację programów z przychodów jakie corocznie uzyskuje.

Nadzór nad funkcjonowaniem Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych jak i innych instytucji odpowiedzialnych za wcielanie założeń ustawy w życie, prowadzi Pełnomocnik Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, który z mocy ustawy pełni funkcję sekretarza stanu (wiceministra) w resorcie właściwym ds. zabezpieczenia społecznego (obecnie w resorcie pracy i polityki społecznej). Pełnomocnik może:

- żądać od podmiotów informacji, dokumentów i sprawozdań okresowych dotyczących realizowanych zadań określonych w ustawie,
- organizować szkolenia i konferencje,
- opracowywać standardy w zakresie realizacji zadań określonych w ustawie,
- realizować działania zmierzające do ograniczenia skutków niepełnosprawności i barier, utrudniających osobom niepełnosprawnym funkcjonowanie w społeczeństwie.

Do zadań Pełnomocnika należy także opracowywanie oraz opiniowanie projektów aktów normatywnych dotyczących zatrudnienia, rehabilitacji oraz warunków życia osób niepełnosprawnych oraz opracowywanie projektów rządowych programów dotyczących rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych. Organem doradczym Pełnomocnika jest Krajowa Rada Konsultacyjna ds. Osób Niepełnosprawnych. W jej skład wchodzi przedstawiciele administracji rządowej, samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, w tym organizacji zrzeszających osoby niepełnosprawne i rodziny, jeżeli nie ma możliwości samoreprezentacji, pracodawców i związkowców.

Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym jest organizacją pozarządową, samopomocową i niedochodową.

MISJA

Misją PSOUU jest:

- dbanie o godność ludzką, miejsce w rodzinie i wśród innych ludzi oraz szczęście osób z upośledzeniem umysłowym,
- wspieranie rodzin, aby były one w stanie sprostać sytuacjom, które pociąga za sobą fakt urodzenia dziecka z upośledzeniem umysłowym oraz wspólne życie i przekształcać własny ból w gotowość niesienia pomocy innym.

CELE

Celem PSOUU jest działanie na rzecz wyrównywania szans osób z niepełnosprawnością intelektualną, tworzenia warunków przestrzegania wobec nich praw człowieka, prowadzenia ich ku aktywnemu uczestnictwu w życiu społecznym oraz wspieranie ich rodzin. *(Art. 4. Statutu)*

CZŁONKOWIE

Członkami zwyczajnymi mogą być rodzice osób z niepełnosprawnością intelektualną, same te osoby, członkowie rodzin, opiekunowie prawni oraz przyjaciele, w tym profesjonaliści zaangażowani w pracę dla ich dobra. *(Art. 7 §1 Statutu)*

Członkami wspierającymi są osoby fizyczne lub prawne przyczyniające się materialnie do działalności statutowej Stowarzyszenia. *(Art. 8 §1 Statutu)*

KOŁA

Koła są podstawowymi terenowymi jednostkami organizacyjnymi Stowarzyszenia, jako osoby prawnej. *(Art. 22 §1 Statutu)*

STATYSTYKA

- 130 koła terenowe
- 14,5 tysiąca członków (rodzice, osoby niepełnosprawne intelektualnie, przyjaciele)
- 320 dziennych placówek
- 19,5 tysiąca dzieci i dorosłych w placówkach
- 11 chronionych rodzinnych mieszkań grupowych
- 3 mieszkania treningowe
- 3 Zakłady Aktywności Zawodowej

Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym jest organizacją pożytku publicznego.